

ראש חודש – בני יששכר – חלק א'

בכל חודש יורדת לעולם הארה מיוחדת השייכת לאותו חודש. הגימטריא של 'חדש' (312) היא הכפלה של הגימטריא של שם 'הויה' (26) ב21 כמניין חודשי השנה. המשמעות היא שה' מהוה-מחיה ומוריד לעולם שפע מיוחד ב12 פעימות קבועות, כל חודש לפי תכונתו.

אבל גם בתוך הקביעות הידועה מראש יש לנו, עם ישראל, יכולת השפעה רבה על הצורה שבה תופיע התכונה של כל חודש על ידי עבודתנו את ה' ולימוד תורתו. זו משמעות הפסוק 'החודש הזה לכם' שהחודש מסור בידינו ואנחנו בהנהגתנו קובעים איך הוא יראה.

הנהגה זו - מציאות מסודרת וקבועה, אך עם אפשרות לעצב ולשנות את הגוון שלה, נרמזת בפסוק 'זאת עולת חודש בחדשו'. האות ז' (7 בגימטריא) מהמילה 'זאת' רומזת לשבעת ימי בראשית, ומדגישה את הצד במציאות שהוא ידוע מראש, קבוע ויציב, ואין לנו יכולת לשנותו. האותיות הנוספות א' ו-ת' (האות הראשונה והאות האחרונה באל"ף בי"ת) מבטאות את אותיות התורה שבכוחן (על ידי שישראל שומרים את התורה ועובדים את ה') לקבוע איך יופיע הסדר הקבוע, כמה הוא יהיה נעים לנו ומתוק. כיצד יהיה עולה החודש, מה יהיה בו ואיך? זאת - השילוב בין הסדר לבין עבודתנו הוא שיכריע.

חד"ש בגימטריא שי"ב [שער הכוונות דרוש ראש חודש]. הנה ישנם י"ב צירופי הוי"ה (היינו שניתן לסדר את ארבע האותיות של שם הוי"ה, כשמחליפים את סדר האותיות שבו, בשתיים עשרה צורות שונות). ובכל חדש מאיר צירוף אחד [על פע"ח שער ר"ח פ"ג], הנה י"ב חדשים י"ב צירופי הוי"ה, י"ב פעמים הוי"ה בגימטריא שי"ב מנין חד"ש לשון חידוש שמתחדשים העיתים בכל חדש, כפי השתנות הצירוף של שם הוי"ה מתהווה הויה חדשה. ואף על פי כן החדש הזה לכם כתיב, שהדבר מסור בידינו לשנות העיתים על פי הליכותינו בתורה ועבודה, ויכולין אנחנו לשנות הצירופים מדין לרחמים.

וזהו שאמר הרב הקדוש מורנו הרב דוב בער ממעזריטש זצוק"ל בפסוק 'זאת עולת חודש בחדשו' [במדבר כח יד], דישנם ב' מיני הנהגות בעולם - הנהגה א' הנהגה המסודרת מן ז' ימי בראשית לכל ימות עולם, הכל כפי הסידור מצירופי הוי"ה לכל חדש וסידור כוכבי השמים וכסיליהם לכל חדש בטבעם הניתן להם בכח הוי"ה ב"ה, ואותה הנהגה נרמזת באות ז', היינו הנהגה המסודרת מן ז' ימי בראשית.

אבל יש למעלה מזה הנהגה ב' היא הנהגה התוריי (הנהגה של התורה) היינו שישראל יפעלו על ידי התורה לחדש עיתים חדשים לטובה ולחיים, ואותה הנהגה נקראת א"ת, היינו הנהגת התורה מן כ"ב אתוון מן א' עד ת', ואותן ב' הנהגות נקראים זא"ת בצירוף, (ולדעתי זה אחד מן כמה טעמים שהשכינה הקדושה נקראת זא"ת שכל הנהגות הם על ידה), וזהו שאמר הכתוב זאת עולת חדש בחדשו, רוצה לומר הגם שבכל חדש יש התחדשות, על פי סדר הנהגה המסודרת כך עולה ההתחדשות, עם כל זה לא לבד הנהגה הזו תפעל, רק "זא"ת עולת וכו'", כי ישנה גם כן הנהגה התוריי לשנות העיתים לטובה על ידי מעשים טובים של ישראל. עד כאן דברי הקדוש זכרונו לברכה.

ועל פי זה אמר הרב הקדוש מורנו הרב ישראל ז"ל מקאזניץ, שזה הוא ששואלין לאדם ביום הדין 'קבעת עתים לתורה?' [שבת לא א], רוצה לומר אם קבע עתים אל התורה, היינו אם פעל על ידי תורתו לקבוע עתים אחרים לטובה לשנות העתים המסודרים בטבע מבראשית.

ראש חודש – בני יששכר – חלק ב'

כבר הזכרנו אתמול את הפסוק 'החודש הזה לכם' ואת הסברו העמוק, אך פשוט הפסוק מורה על עניין ממוקד יותר: הכוח לקידוש החודש, לקבוע את היום בו מתחיל החודש, וממילא לקבוע את כל התאריכים באותו חודש, ניתן לישראל. בית הדין של ישראל קובע את ראש חודש על פי עדות של שני עדים בפניו. דין זה מבטא גם הוא את הנקודה שלמדנו אתמול. הרי מצד הסדר הפשוט זמן המולד (הזמן שבו הלבנה נראית לראשונה בתחילת החודש) היה אמור לקבוע את תחילת החודש, וממילא בדיוק לפי תכונת הזמן שבה הופיע המולד, אמור היה להיקבע מה יהיה באותו חודש ומה יאפיין את מאורעותיו. אבל קידוש החודש נמסר לישראל, על פי ההלכות של ראיית הלבנה והעדות, ובכוחם של ישראל לקבוע אותו מוקדם או מאוחר מזמן המולד. המציאות קובעת דבר מסוים וישראל יכולים לשנותו. המשמעות היא שבכוח ישראל יש יכולת לשנות את החודש. זהו ביטוי נוסף לסדר הקבוע שישראל, בכוח שניתן להם מאת ה', טובעים בו את חותמם.

ולדעתי זהו סוד קידוש החדש הנמסר לישראל, המה יקדשו את החדש כפי ראות עיניהם ויעברו ויחסרו כרצונם, דהנה הוראת החדש יורה המולד של הלבנה באיזה כוכב ובאיזה מזל יארע המולד כן יהיו ימי החדש או חם ולח או קר ויבש וכיוצא, הנה ישראל ברצונם יקדימו את ראש חדש לפני המולד או יאחרו, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל 'אתם אפילו שוגגים אתם אפילו מוטעים אתם אפילו מזיזים' [ראש השנה כה א], להורות שהכל תלוי בישראל לשנות העתים כרצונם.

וזהו שדרשו בירושלמי [נדרים כ"ג ע"ב] "אקרא לאלקים עליון לא"ל גומר עלי" [תהלים נז ג] - בת ג' שנים ויום אחד אין בתוליה חוזרין, נמלכו בית דין לעבר השנה או אפילו החודש בתוליה חוזרין', בין והתבונן.

ראש חודש – בני יששכר – חלק ג'

למדנו על הכוח המיוחד של ישראל לקבוע את זמן תחילת כל חודש, כוח שמאפשר גם לקבוע את האופי שלו.

הגימטריא של המילה 'לבנה' (87) שווה לגימטריא של המילה 'בפה', וזה רומז על אותו רעיון, שהחודש (שמתקדש כאמור לפי חידושה של הלבנה) נקבע ומתעצב 'בפה' של ישראל, כלומר לפי מה שישראל קובעים בפיהם מבחינה רעיונית ומבחינה מעשית. רעיונית - בלימוד התורה ובתפילה בכוח ישראל לקבוע את אופיו וצורת התנהלותו, ומעשית - קביעת זמנו של ראש חודש על פי בית דין.

גימטריא נוספת מאירה את העניין ומעמיקה אותו. נתבונן בשם 'הויה' ובאותיות הקודמות לאותיותיו והמאחרות מהן (בסדר האל"ף ב"ת).

ט' י' ל'
ד' ה' ו'
ה' ו' ז'
ד' ה' ו'

יצא לנו שלושה צירופי אותיות במאונך- ט'ד'ה'ד' (מימין) י'ה'ו'ה' (באמצע) כ'ו'ז'ו' (משמאל), כאשר הגימטריא המשותפת לכל האותיות האלו היא 87 כמו הגימטריא של המילה 'לבנה'.

שני הצירופים, טדה"ד ו-כוז"ו, כביכול עוטפים את ה-הויה"ה שבאמצע מצדדיו, והם כמו בגד ולבוש עבורו. ה' יתברך מנהיג את עולמו בשתי הנהגות שונות ומשלימות זו את זו - הנהגה טבעית שבה מוסתרת יד ה' שמנהלת הכל, ואפשר לטעות בה ולחשוב שהיא פועלת מעצמה חלילה, והנהגה ניסית וגלויה שמראה באופן חד וברור שה' שולט בעניינים. שם הויה"ה כאשר הוא אינו מכוסה מיוחס להנהגה הגלויה הניסית, והצירופים שעוטפים אותו הם מתאימים להנהגה הנסתרת הטבעית, כמו שבגד מכסה ומעלים את הלבוש אותו. ה'לבנה' (שכאמור הגימטריא שלה תואמת את שלושת הצירופים שהזכרנו), ועניין קידוש החודש שהיא מבטאת, מכילה בתוכה את האיזון העדין הנשמר בין שני סוגי הנהגות: מצד אחד ישנו טבע קבוע וידוע מראש (הנהגה נסתרת) ומצד שני יכולת להראות את הכוח שבסוף קובע מה יהיה (הנהגה הניסית) כוח ה' הנגלה שגנוז בתורה, ושניתן לישראל ההולכים בדרכה.

ולפי זה תתבונן: 'לבנה' בגימטריא 'בפ"ה', כי היא הולכת אחר הפה של ישראל אימתי יקדשו בית דין את החודש.

ואמרו רז"ל במדרשיהו [פסיקתא רבתי פט"ו] כששואלין המלאכים להקב"ה: אימתי ראש השנה? אומר להם: אני ואתם נשאל לבית דין של מטה. וכן אמרו [ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג] כשמסדרין בראש השנה למעלה הקתדראות והכסאות למשפט, ונמלכו בית דין של מטה לעבר החודש לעשות ראש השנה למחר, מסלקין הקתדראות והכסאות. כי הכל הולך אחר הפה של ישראל.

ותמצא לפי הנ"ל לבנ"ה בגימטריא השם הנכבד הויה"ה במלבושיו כביכול, דהיינו האותיות אשר הם מוקדמים לאותיות הויה"ה, היינו טדה"ד, ואותיות המאחרים, כוז"ו, סך הכל, היינו: טדה"ד הויה"ה כוז"ו, בגימטריא לבנ"ה. והנה השם הויה"ה הוא הנהגה הגלויה, והלבושים הם הנהגה הנסתרת כדמיון המלך המסתתר בלבושיו, כמו שאמר הכתוב [ישעיה מה טו] אכן אתה אל מסתתר (והנה אלו השמות הג' הנ"ל הם [בגימטריא] אנ"י הויה"ה, כמו שכתב האר"ז"ל [פרי עץ חיים שער הברכות פ"ז], בסוד הכתוב כה אמר ד' צבאות אני ראשון ואני אחרון [ישעיה מד ו], שהשמות לפניו ולאחריו בגימטריא אנ"י, ונראה שהוא להורות שאפילו בהסתר, דהיינו כשהוא רק הנהגה מוסתרת בטבע, עם כל זה הכל אני הוא, דהכל בהשגחה מאת השם יתברך, והטבעיים, כוכבי השמים וכסיליהם, אין ביכולתם לעשות שום דבר רק בכח השם הנכבד הויה"ה, שהוא מהווה כל היות ומנהיגם כרצונו בכל זמן ועידן), ממילא לפי זה לבנ"ה בגימטריא ג' שמות הנ"ל, השם הויה"ה בכבודו ובעצמו מורה על הנהגה הגלויה היינו ניסית מה שנשתנית הנהגת הטבע בשידוד המערכה לצורך ישראל ועל ידי מעשיהם על פי התורה, וב' שמות שהם לבושי המלך כביכול, מורה על הנהגה הנסתרת היינו בהלבשת הטבע, והכל נכלל בשם לבנ"ה אשר כפי תולדתה וחסרונה ומילואה יש שינוי עתים בעולם הזה, כי הוא הגלגל הקרוב אלינו יותר, והכל נעשה בפה עמו, כי נמסר הכל לישראל, הבן.

ניגודים ומחלוקות בתורה – חלק א'

לקראת לימוד חוברת מבוא למשנת הראי"ה חלק ב', נעסוק בחלק מהשבועות הקרובים בלימוד עניינים הקשורים לחוברת, לעיתים מתוך תורת החסידות בה נגענו מעט בתקופת החגים.

המאמר הראשון שיובא בחוברת 'מעט צרי' עוסק בחילוקי הדעות שיש בתורה. ענין הניגודים המופיעים בעולם המחשבה נידון כבר בחז"ל.

עם החלשות כוח הנבואה המבררת את האמת בכוח אלוקי, והעברת הבכורה לכוח השכלי, החלו להופיע בתורה מגוון דעות. עובדה זו, אשר לנו היא כל כך פשוטה, הייתה בגדר חידוש מביך בתחילת תקופתה של החכמה (תקופת בית שני שבתחילתו פסקה הנבואה ובסופו כבר הייתה משנה מגובשת יחסית של דרישת התורה בדרכי השכל), שכן לכאורה האמת אחת היא ואם כן כאשר מופיעה מחלוקת, מן הסתם אחת הדעות היא שקרית.

על כך אומרת הגמרא:

אמר שמואל שלוש שנים נחלקו ב"ש וב"ה. הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: "אלו ואלו דברי אלהים חיים"

(עירובין דף י"ג ע"ב)

וכן מצינו בגמרא:

"בעלי אסופות" אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות ועוסקין בתורה, הללו מטמאין והללו מטהרין, הללו אוסרין והללו מתירין, הללו פוסלין והללו מכשירין. שמא יאמר אדם היאך אני למד תורה מעתה, תלמוד לומר כולם נתנו מרועה אחד, אל אחד נתנו פרנס אחד אמרן, מפי אדון כל המעשים ברוך הוא, דכתיב (שמות כ-א): "וידבר אלהים את כל הדברים האלה". אף אתה עשה אזניך כאפרכסת, וקנה לך לב מבין לשמוע את דברי מטמאים ואת דברי מטהרים, את דברי אוסרין ואת דברי מתירין, את דברי פוסלין ואת דברי מכשירין.

(מסכת חגיגה דף ג, ע"ב)

ניתן להבין את האמירות הללו בכמה אופנים: באופן פשוט ניתן לומר שכל גישה נכונה במקום אחר או בזמן אחר. זאת אומרת שאין כאן באמת מחלוקת אמיתית אלא כל אחד אומר את דבריו בתנאים שונים, במקרה זה אין בכלל מחלוקת אלא יש פה הוספה והשלמה. כך למשל רואים בסוגיא ההלכתית שבגמרא הבאה:

שתיא - רב אמר שהכל נהיה בדברו, ושמואל אמר בורא מיני מזונות. אמר רב חסדא: ולא פליגי, הא בעבה הא פְּרָפָה, עבה לאכילה עבדי לה רכה לרפואה קא עבדי [תרגום: שתיא (מן מאכל העשוי מקמח קליות), רב אמר (מברכים עליו) שהכל נהיה בדברו, ושמואל אמר (מברכים עליו) בורא מיני מזונות, אמר רב חסדא ולא חולקים, זה בסמך וזה פְּרָךְ, סמך לאכילה עושים אותו (ולכן ברכתו מזונות), רך לרפואה עושים אותו (ולכן מברכים עליו שהכל שמאבד מחשיבותו כמאפה)]

(מסכת ברכות דף לח, ע"א)

אם כן, אין פה בכלל מחלוקת אלא רק השלמה של אופנים נוספים.

מחר נראה אי"ה סוג נוסף של מחלוקות, שהן אינן השלמה בעלמא אלא נקודת מבט שונה.

ניגודים ומחלוקות בתורה – חלק ב'

אתמול ראינו שישנו ריבוי דעות שנובע מכך שכל דעה עסקה במציאות שונה. היום נראה מחלוקות מעט יותר מהותיות.

ישנו אופן של מחלוקת שאין בו באמת הפכים, אלא שהמחלוקת משקפת צדדים שנים במציאות. ניקח לדוגמה את המחלוקות הראשונה במשנה:

מאימתי קורין את שמע בערבית? משעה שהפגנים נכנסים לאכל בתרומתן עד סוף האשמורה הראשונה, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, עד תצות. רבן גמליאל אומר, עד שיעלה עמוד השחר. מעשה שבאו בניו מבית המשנה, אמרו לו, לא קרינו את שמע. אמר להם, אם לא עלה עמוד השחר, תבינו אתם לקרות. ולא זו בלבד, אלא כל מה שאמרו חכמים עד תצות, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. הקטר תלבים ואברים, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. וכל הנאכלין ליום אחד, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. אם כן, למה אמרו חכמים עד תצות, כדי להרחיק את האדם מן העבירה:

(מסכת ברכות פרק א' משנה א')

מחלוקתם של חכמים ורבן גמליאל אינה מחלוקת שבה צד אחד טועה והצד השני צודק. בעצם גם חכמים וגם רבן גמליאל מסכימים שהזמן האמיתי לקריאת שמע הוא עד עלות השחר, אלא שחכמים בוחרים לקבוע את ההלכה גם בהתחשב במציאות שלנו כבני אדם: טבע האדם שאם יחזור הביתה וידע שיש לו עוד זמן רב לקרוא קריאת שמע הוא יאמר 'אוכל קצת ואישן קצת' ובסופו של דבר הוא עלול לא לקרוא קריאת שמע. אם כן המחלוקת היא שרבן גמליאל פוסק את ההלכה כפי האמת, ואילו חכמים פוסקים כפי מה שנכון לאדם. במקרה זה קל לנו לראות איך מסתדרים הדברים כך ש'אלו ואלו דברי אלוקים', שכן שני הצדדים נכונים - מצד האמת עלות השחר הוא סוף זמן קריאת שמע של ערבית, ואולם מצד המציאות עלינו לומר לאדם להקדים קריאתו.

במקרה של המשנה שהבאנו המחלוקת אינה משליכה על כל אורח החיים, אלא עוסקת בהלכה ספציפית. אולם לפעמים מחלוקות כאלו הן בעלות השלכות על כל אורח החיים. למשל השאלה עמה התמודדו רבני המאה התשע עשרה למנינם, כיצד להתמודד עם ההשכלה, היא בעלת השלכה מהפכנית על אורחות החיים; היו שטענו שאין לנו גישה מוחלטת לאמת (טענה זו קיבלה חיזוק דווקא מהמדע עצמו, כאשר כל מיני הנחות שהיו פשוטות במאה התשע-עשרה נפרכו במאה העשרים, למשל המוחלטות של משך הזמן מכל נקודת ייחוס) ולכן עלינו להתנזר מעיסוק בחקירות שכליות, ומאידך היו שטענו שחייבים לעסוק בחקירות שכליות כדי להתמודד עם ההשכלה. דבר זה יצר שני סגנונות יהדות שונים, למשל יהדות גרמניה מייסודו של רש"ר הירש מחד, והיהדות של חסידי הונגריה מאידך. אמנם, גם במחלוקת זו אין מחלוקת אמיתית על כך שהשכל האמיתי והישר מסתדר בסופו של דבר עם החכמה והרצון האלוקיים ועם המסורת האמונית וההלכתית.

ניגודים ומחלוקות בתורה – חלק ג'

עד עתה ראינו מחלוקות שאינן משקפות דעות שונות באמת אלא שהן רק מתייחסות להיבטים שונים במציאות או נותנות משקל שונה זו מזו לכל מיני היבטים ושיקולים. אולם כאשר אנו מעיינים בספרות הקבלה והחסידות אנו מקבלים תמונה הרבה יותר מפתיעה.

כאן אנו מוצאים כיוון המורה על כך שבעצם הדעות השונות מצביעות על גוונים באמת שונים במציאות, כאשר בסופו של דבר דווקא הניגודים של שבמציאות משקפים נאמנה את המציאות האמיתית שהיא המציאות האלוקית הנושאת את כל ההפכים ומתגלה דווקא מתוך ההפכים.

המשל הפיזי הקרוב ביותר לעניין זה הוא האור (אור ולא צבע) הלבן, שכאשר נפרק אותו לגורמיו נגלה שהוא בעצם הרכבה של כל הצבעים יחד. זאת אומרת שהוא מכיל באופן פשוט את כל הגוונים, אלא שכאשר נפרק אותו נמצא דברים שונים זה מזה. כמו כן הקדוש ברוך הוא נושא כל ההפכים, וכל הריבוי כלול בו באופן אחדותי, אלא שריבוי ההנהגות האלוקיות (המכונה בספרות הקבלה 'ספירות'), הן התפרטות של מציאות אלוקית אחת.

להלן נביא מספר דוגמאות לתפיסה זו מתוך ספרי קבלה מחשבה וחסידות:

הראשון הוא השל"ה הקדוש המסביר שיטתן מחלוקות רבות שנובעות מתוך הנטיה הנשמטית של החכם לצד החסד או לצד הדין. יש לציין כי הנטיה לחסד או לדין שתיהן בנות תוקף ולשתיהן מקור באמת. החסד האלוקי (בשונה מהרחמים, שהם שילוב של חסד ודין) פועל ומשפיע נתינה גם כשבאמת לא מגיע על פי מידת הדין. אין פה נכון לא נכון - גם כשממש לא מגיע לאדם לקבל, הרצון האלוקי האמיתי הוא להיטיב ולתת!

על פי ספרי הפנימיות השכל וההתבוננות השכלית מולידים את המידות - הרגשות. ה"בינה" היא הספירה המבטאת את ההתבוננות השכלית. על ידי הבינה ניתן להוליד איזו תגובה רגשית שבוחרים: אפשר להדגיש את המחשבה אודות היצור המושפע, ולהתבונן אם מגיע לו או דווקא אינו ראוי – התבוננות כזו מולידה את מידת הדין. ואפשר גם להתבונן בטוב מידת ההטבה ויושר נתינת החסד ולעורר את מידת החסד. וכך לשון השל"ה:

וזהו סוד אלו מכשירין ואלו פוסלים, אלו מטהרין ואלו מטמאין, אלו מזכין ואלו מחייבין, אלו ואלו דברי אלקים חיים, כי אלו נוטים לחסד ואלו לגבורה והכל אחדות אחד. וזה לשון הפרדס פרק ב' משער המכריעים, יובן אומרם ז"ל (מאמר רבותינו ז"ל) (ערובין יג, ב): אלו ואלו דברי אלקים חיים וכו', פירוש אלקים חיים הוא ה"בינה" שמשם נשפעים כל הבנים (זאת אומרת המידות). ואמר שבין המטמאים והפוסלים והמחייבים שהם נוטים לצד הגבורה אל החומרא, להראות שיש שם רשות להקליפות (ולכן ראוי לאסור דברים על מנת לא לאפשר חיות לקליפות), ולכן חייב (או) פסול (או) טמא. בין המטהרין והמזכין שהם נוטים לצד החסד, אל הקולא, להראות שאין רשות ושליטה להקליפות, ולכן זכאי כשר וטהור, הכל הוא מהבינה שמשם השפעת שתי הקצוות. וכאשר יגבר יד ושפע המתרבה מאחד משני הקוים (הכוונה לשתי הגישות, אחת המכונה "קו החסד" ואחת המכונה "קו הגבורה"), אז הלכה כמותו לאסור ולהתיר כו', ולכן בין המטהר בין המטמא כל אחד צודקים. ולכן לפעמים גם כן יהיה הלכה כבית שמאי בדוחק, שרוב הנטיה הוא לצד החסד (כלומר, אף על פי שבדרך כלל אנו נוטים אל צד החסד, בכל אופן לעתים יש גם מעט נטייה אל צד החומרה והאיסור). ולהעירנו על ענין זה אמרו רבותינו ז"ל בית הלל לקולא ובית שמאי לחומרא, זה לחסד וזה לגבורה כמדתם.

(ספר השל"ה הקדוש - תולדות אדם - בית חכמה תניינא)

ניגודים ומחלוקות בתורה – חלק ד'

אתמול ביררנו שיש מחלוקות שנובעות מנשמות שונות – נשמות שעיקר עניינם הוא החסד וההטבה, ואילו נשמות שעיקר עניינם הוא הדין והמלחמה ברע. (דוגמא מצויינת לגישה הרואה צורך ב'מלחמה בקליפות' את לב היהדות, מול גישה הרואה דווקא בהוספת אור דרך לנצח את הרע, היא הגישה המכונה חרדית מול גישת הרב קוק כלפי הציונות החילונית. הראשונה רואה את הדרך למדינת המשיח בשלילת כל חסרון רוחני, והרב קוק רואה בהדגשת הטוב דרך לגאול את המציאות החילונית ולקשרה אל האור האמיתי שלה. כאשר באמת שתי הדרכים יונקות מדרכיו של הקב"ה, ואין כאן אמת ושקר).

וכן דברי הרב קוק במאמרי הראי"ה התולה גם הוא (כנראה בעקבות השל"ה) את המושג "אלו ואלו דברי אלוקים חיים" בסוד הבינה (בו עסקנו אתמול) המולידה גישות של חסד ודין: מפני שיש מקום עומק עד שמגיע לסוד 'אלו ואלו דברי אלהים חיים', סוד הבינה. (מאמרי הראי"ה, אגדות רבה בר בר חנה)

וכן בדברי אדמו"ר הזקן מחב"ד:

והנה אף בהלכות איסור והיתר הנגלות לנו ולבנינו, מצאנו ראינו מחלוקת תנאים ואמוראים מן הקצה אל הקצה ממש, ואלו ואלו דברי אלהים חיים, לשון רבים, על שם מקור החיים לנשמות ישראל, הנחלקות דרך כלל לשלושה קווין: ימין, ושמאל, ואמצע, שהם חסד וגבורה וכו'. ונשמות ששרשן ממדת חסד, הנהגתן גם כן להטות כלפי חסד להקל כו' כנודע. וכל שכן וקל וחומר בהנסתרות לה' אלהינו, דאנון דחילו ורחימו דבמוחא ולבא דכל חד וחד לפום שיעורא דיליה, לפום מאי דמשער בליביה, כמו שכתוב בזוהר על פסוק "נודע בשערים בעלה" וגו'.

נסיים בקצרה במאמר של רבי נחמן המלמד אותנו שגם על מחלוקת הפוכה ממש ניתן לומר 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים'.

כדי להבין את דבריו עלינו להקדים הסבר למושג יסודי שמוזכר בקטע לקמן: "הצמצום" - הנוכחות האלוקית האינסופית היא נסתרת בעולם, ומה שמתגלה בו הוא דווקא ההתגלות האלוקית הגבולית – התגלות שמצומצמת כדי שנוכל להיפגש בה כאן, בעולמנו החומרי והמוגבל.

התפיסה, שהיא כמובן רק "לכאורה", של המציאות כמשהו אמיתי "מחוץ" לאלוקות, מהוה מקור להשלכות מרחיקות לכת, הן תיאולוגיות והן בהתנהלות היומיומית של האדם (למשל בנושא ההשגחה - האם וכמה לייחס חשיבות להתנהלות הטבעית של המציאות, ולעומת זאת כמה לייחס חשיבות לעמידה מול הקדוש ברוך הוא עצמו, כבלתי תלוי בכללים של הטבע, בכל בעיה. בסוגיה זו ישנה מחלוקת רחבה בין גדולי ישראל האם ישנה השגחה על כל פרט ופרט, אפילו על עלה שנופל מהעץ, או שההשגחה קיימת בעיקר בשכר ועונש, הנהגת העולם וכדומה).

התשובה המפתיעה והמרנינה שרבי נחמן נותן לשאלה זו היא בעצם "אין לנו יכול להגיע אל התשובה ושתי התשובות נכונות". דבר זה מהווה מקור להרבה מחלוקות וגישות ביהדות:

"...לעתיד לבוא, ואז יבינו בחינת החלל הפנוי שהוא על ידי הצמצום, איך אפשר להיות, שבאמת יש שם אלקות, ואף על פי כן הוא חלל הפנוי כנ"ל.... שישגו השגות, ויבינו מה שהיה אי אפשר להבין בעולם הזה"

"וזה החלל הפנוי, היה מוכרח לבריאת העולם. כי בלתי החלל הפנוי, לא היה שום מקום לבריאת העולם כנ"ל. וזה הצמצום של החלל הפנוי, אי אפשר להבין ולהשיג, כי אם לעתיד לבוא. כי צריך לומר בו שני הפכים, יש ואין. כי החלל הפנוי הוא על ידי הצמצום, שכביכול צמצם אלקותו משם, ואין שם אלקות כביכול (זהו צד הסתכלות אחת – שלא רואה את ה' בכל המציאות בצורה מלאה), כי אם לא כן, אינו פנוי, והכל אין סוף, ואין מקום לבריאת העולם כלל (פירוש – לא יתכן שהעולם יהיה קיים בלי צמצום, כיון שהעולם הוא סופי ומוגבל ואילו ה' אינו מוגבל. אילולא ה' צמצם את עצמו העולם גם הוא היה אין סופי). אבל באמת לאמתו, בודאי אף על פי כן יש שם גם כן אלקות, כי בודאי אין שום דבר בלעדי חיותו"

(ליקוטי מוהר"ן, ח"א תורה ס"ד)